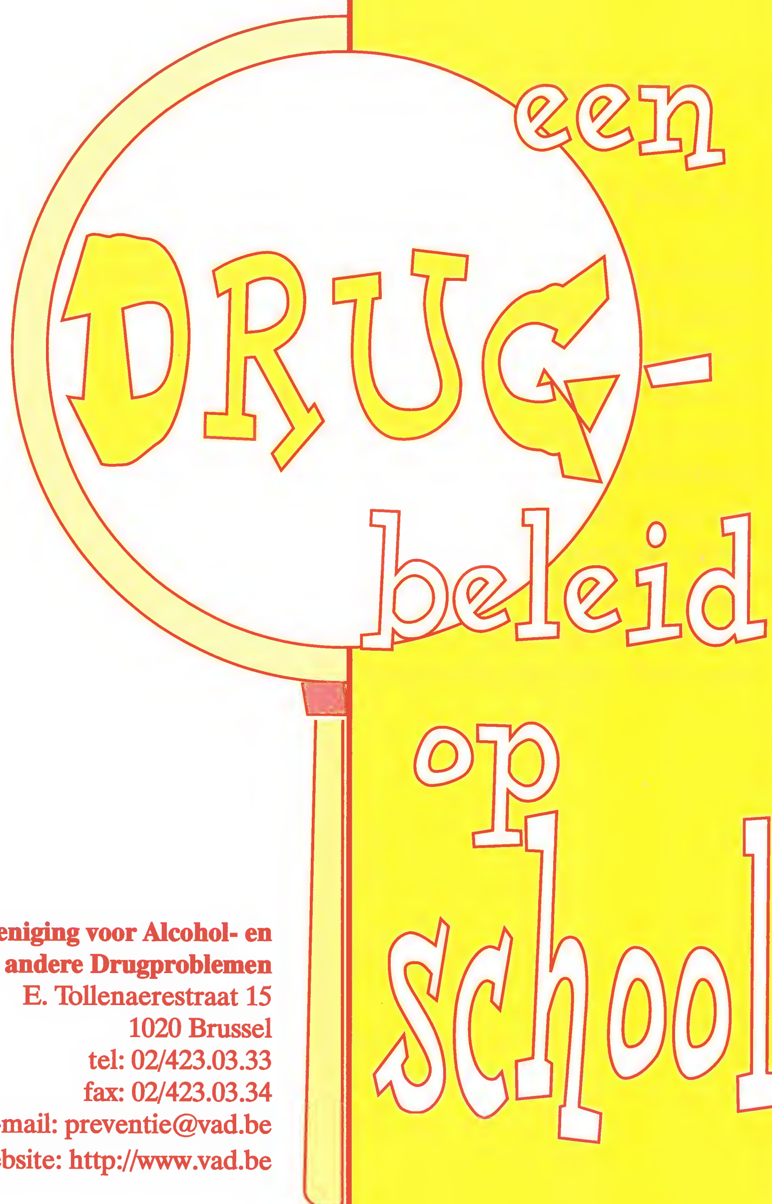

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
E. Tollenaerestraat 15
1020 Brussel
tel: 02/423.03.33
fax: 02/423.03.34
e-mail: preventie@vad.be
website: http://www.vad.be

DIT IS EEN PUBLICATIE VAN DE VAD-WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL

De leden van deze werkgroep:

- De Sleutel-dienst preventie: Peer van der Kreeft
- GemeenschapsPMS: Greet Cremelie
- Leefsleutels VZW: Kristl Habils
- Preventiewerkers Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG): Joke Claessens en Francy De Smet
- Stedelijk PMS: Bob De Pourque
- Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (VWVJ): Greet Mertens
- Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie (VIG)-dienst onderwijs: Pascale Hoelebrandt
- Vrij PMS: Tony De Bleeckere en Fred Jooken

Eindredactie:
Hilde Vanhuele (stafmedewerker VAD)

Copywrite pilootversie: Knooppunt Kwadraat

Vormgeving: SobUrbia

Druk: Drukte / Druk in de Weer

2000

Wettelijk depotnummer D/2000/6030/3

een drugbeleid
op school
onder de loep

VAD

Dit instrument werd ontwikkeld door volgende leden van de VAD-werkgroep Drugbeleid Op School:

- Peter Aertsen (preventiewerker CGG Mechelen)
- Hilde De Man (stafmedewerker VAD)
- Sabine De Muynck (preventiewerker CGG Oostende)
- Hilde Kinable (stafmedewerker VAD)
- Sabien Markovitz (preventiewerker Terapiecentrum Sint-Niklaas)
- Selm Nelissen (preventiewerker Altox Antwerpen)
- Goedele Slots (preventiewerker Primavera Brussel)
- Marc Tack (preventiewerker Preventiehuis Gent)
- Luc Wouters (preventiewerker CGG Roeselare)

Met dank voor feedback:

- An De Wilde, Katholieke Hogeschool Mechelen, departement Coloma, Mechelen
- Frans Dumont, Sint-Lambertus-instituut, Heist op/den Berg
- Frank Steffens, Sint-Ursula-instituut, Onze-Lieve-Vrouw-Waver
- Reinilda Van Dam, Virgo Sapiens-instituut, Londerzeel
- Joke Vierstraete, STI Tweebruggen, Gent

Met dank voor de evaluatiegegevens in de pilootfase:

- Rita De Bruycker, Provinciaal Technisch Instituut, Eeklo
- Lucrèce Delbeke, Stedelijke Preventiedienst, Brugge
- Jan Everaert en Ivo Thyssen, O.L.V. van de Ham-Instituut, Mechelen
- Bie Elewaut, Koninklijk Technisch Atheneum (DBSO), Oostakker
- Lud Goderis, PMS Gemeenschapsonderwijs, Brugge
- Mark Mortier, O.L.V. Ter Duinen , Campus Zeebrugge
- Dries Proost, Heilig-Grafinstituut, Turnhout
- Goedele Verwimp, Technisch Instituut Scheppers, Herentals

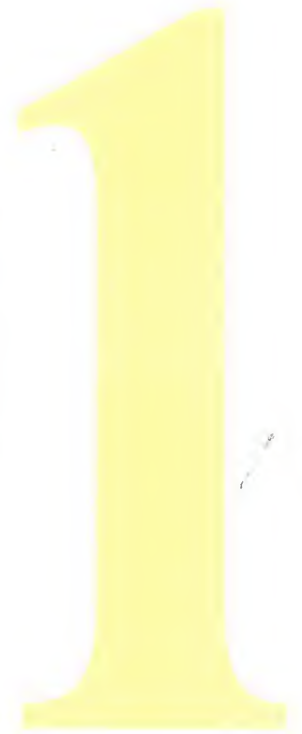

Inhoud

stafel

STAFEL

1. SITUERING

Toen het illegale druggebruik in het begin van de jaren '90 onrustwekkend bleek te stijgen, trokken heel wat mensen in het onderwijs aan de alarmbel. Directeurs, leerkrachten en begeleiders vroegen om advies bij het PMS, het MST[1] en bij preventiewerkers van de CGG[2]. Hoe konden ze vlug en kordaat optreden? Hoe konden ze deze crisis resoluut de kop indrukken?

Jammer genoeg bleek er helemaal geen wondermiddel voorhanden. Deze drugproblematiek, zowel legaal als illegaal, kon je duidelijk niet te lijf met wat haastig, kant en klaar, crisismanagement. Het probleem vroeg om analyses, onderzoek en een planmatige, goed voorbereide aanpak.
De VAD-werkgroep Onderwijs nam deze uitdaging op en groeide uit tot de werkgroep DOS: Drugbeleid Op School.
Al in de periode 1992-1993 publiceerde de VAD-werkgroep 'Drugbeleid Op School'[3] haar eerste bevindingen[4], een kompas voor scholen die een drugbeleid wilden opstarten. Sindsdien werd dit materiaal steeds verder uitgepuurd, verdiept en aangevuld op basis van vele, uiteenlopende ervaringen. Bovendien werden begeleiders en uitvoerders steeds deskundiger in het coachen van de scholen. Hierbij dient wel opgemerkt dat het in de praktijk geen sinecure is om het juiste evenwicht tussen inhoudelijke en procesmatige aspecten te vinden.

Nu, zeven jaar later, kunnen we met een stevig doorgewerkt en op ervaring gestoeld werkdocument naar buiten komen: een krachtige basis van waaruit het drugbeleid op school zinnig kan worden geëvalueerd en bijgestuurd.
Diezelfde ervaring heeft ons immers ook geleerd dat de uitwerking van een drugbeleid in de schoolwerking tijd vraagt, meerdere jaren zelfs, en een voortdurende evaluatie vergt.

Het tempo waarmee deze evolutie verloopt, is van zeer veel factoren afhankelijk, zoals
- de mate waarin de verschillende partners de nood tot een aanpak aanvoelen
- de openheid voor vernieuwing bij directie, leerkrachten, leerlingen, ouders, ...
- de betrokkenheid van de verschillende partners
- het gevoel van competentie bij het team
- het vermogen tot procesbegeleiding
- de aanwezige bronnen: mankracht, ruimte, inhoudelijke ondersteuning (eventueel van externe bronnen), vormingsmogelijkheden, materiaal

Bovendien is een drugbeleid op school een dynamisch proces, en dus, per definitie, nooit af.

[1] Medisch Schooltoezicht
[2] Centra voor Geestelijke Gezondheidzorg
[3] Samengesteld uit preventiewerkers CGG, koepels van PMS- en MST-centra en andere organisaties zoals Leefsleutels en Proges
[4] Zie Achtergrondliteratuur: referentie 1, 2 en 3

1.1 DOELSTELLING

Zowel scholen die overwegen om een drugbeleid uit te werken als scholen die er reeds jaren actief mee bezig zijn, zitten vaak met nogal wat vragen. Wat is een realistisch einddoel? Waar staan we al? Zien we niets over het hoofd? Hebben we alle mogelijke gevolgen wel ingeschat? Hoe kunnen we onze succeservaringen stevig inbedden en leren uit onze mislukkingen ?

Deze werkmap wil een leidraad zijn bij het stellen en beantwoorden van deze vragen. ‘Drugbeleid op school onder de loep’ of kortweg ‘DOS onder de loep’ is dan ook een instrument voor zelfanalyse.

Neem nu bijvoorbeeld school X. Een paar jaar geleden besloot ze een drugbeleid uit te werken samen met enkele andere scholen. De bedoelingen waren optimaal, de ideeën goed omlijnd, en de aanpak leek in het begin duidelijk zijn vruchten af te werpen. Na een tijdje deden zich echter een aantal ernstige (rand)criminele feiten voor, en langzaamaan groeide een repressievere tendens. De politie werd steeds vlugger gecontacteerd en in steeds meer gevallen werd besloten de jongeren van de school te verwijderen. Toch blijkt er nu ongenoegen te bestaan over deze aanpak. Niet alle problemen krijgen zo hun oplossing, de begeleiding lijdt eronder en een aantal leerkrachten, studiemeesters en opvoeders voelt er zich zeer ongemakkelijk bij. Ze willen het beleid eens evalueren en de begeleidingsmogelijkheden opnieuw bekijken. Dit document moet hen hierbij helpen.

Wil je het drugbeleid op school evalueren of ontwikkelen, dan vind je hier welke stappen je daarvoor best onderneemt, op een goed gestructureerde en overzichtelijke wijze. Aan de hand van een reeks vragen waar elke school die met een drugbeleid bezig is, vroeg of laat mee te maken krijgt, overlopen we het hele proces in al zijn facetten, perspectieven en aandachtspunten.
‘DOS onder de loep’ helpt je dan ook niet alleen terug te blikken op de reeds gevolgde weg, maar ook om een toekomstgerichte visie uit te tekenen en zo tot een optimaal drugbeleid te komen.

1.2 DOELGROEP

Dit document is bedoeld als hulpmiddel voor een interne schoolwerkgroep die zijn drugbeleid wil evalueren, verfijnen of uitwerken.
Toch raden we de school aan om zich bij deze zelfanalyse te laten coachen door een externe begeleider, zoals een regionale of lokale preventiewerker[5], of een CLB-medewerker[6]. Zo’n externe begeleider heeft het voordeel dat hij het drugbeleid van de school van op een afstand kan bekijken en zo helpen evalueren. Zijn doorgaans neutrale positie maakt het bovendien mogelijk een bemiddelaarsrol te spelen wanneer tegenstrijdige standpunten opduiken.
‘DOS onder de loep’ is daarom ook bedoeld voor die begeleider, die vanuit zijn ervaring met vorige publicaties uit deze reeks[7] nog doeltreffender aan de slag zal kunnen gaan. Gewapend met deze werkmap zal hij de school inzichtelijk en helder kunnen begeleiden op zoek naar een probaat drugbeleid.

[5] Zie Bijlage 1: lijst van regionale preventiewerkers

[6] In september 2000 worden MST en PMS-centra omgevormd tot de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB). In de rest van deze publicatie wordt de term CLB reeds gebruikt.

[7] Voor de andere publicaties in de reeks ‘Een drugbeleid op school’, zie Achtergrondliteratuur: referentie 1, 2 en 3

2. WERKWIJZE

2.1. DE MOTIVATIE

2.1.1 WAT IS JE DRIJFVEER?

Als je dit document wil gebruiken om het drugbeleid in je school te evalueren of bij te sturen, kan het zinvol zijn je eigen beweegredenen even te bevragen. Waarom wil je 'DOS onder de loep' voorstellen aan je collega's, aan de werkgroep? Niet alleen zul je zo zelf doelgerichter aan het werk kunnen gaan, maar je zal je voorstel tot reflectie ook makkelijker kunnen onderbouwen en motiveren voor je collega's. Bovendien ontdek je dan zonder twijfel of dit document wel geschikt is voor je doel.

Om je op weg te helpen, sommen we hier even een aantal mogelijke motieven op:

- de school staat voor een aantal keuze en mist dynamiek tot beslissen;
- het uitwerken van een drugbeleid verloopt niet vlot of net te overhaast;
- de **Leerlingenbevraging** levert gegevens op waardoor een aantal vraagteken kunnen geplaatst worden bij het gevoerde beleid[8];
- het gevoerde drugbeleid is toe aan een 'onderhoudsbeurt';
- er is bedrijfsblindheid gegroeid waarbij in doen en denken steeds dezelfde patronen terugkeren.

2.1.2 IS ER BEREIDHEID TOT REFLECTIE?

Niet alleen jijzelf, maar de hele werkgroep moet bereid zijn tot reflectie, wanneer je het beleid wil bevragen. Opbouwend stilstaan bij beleidsvoering en nadenken over het eigen handelen is immers wel zinvol en boeiend, maar vaak ook lastig. In de spiegel kijken kan best bedreigend zijn.

Hou er dus rekening mee dat niet iedereen er voor zal open staan en de wil bij sommigen misschien zelfs volledig zal ontbreken. Probeer daarom vooraf eens te polsen hoe het met die bereidheid is gesteld.

2.1.3 HOE VER GAAT JE REFLECTIEJE?

Wanneer je dan beslist hebt dat een analyse als deze niet alleen wenselijk, maar ook nodig, mogelijk en haalbaar is, probeer dan een welomlijnd voorstel te formuleren, dat de voorziene tijdsinvestering en de verschillende stappen duidelijk omschrijft. Je gesprekspartners zullen vlugger bereid zijn mee te reflecteren wanneer ze vooraf weten hoeveel tijd dit zal vergen en wat de concrete tussen- en einddoelen zijn.

Vergeet bovendien niet dat het in vraag stellen ook vaak impliceert dat een en ander uiteindelijk zal veranderen, en dat daarvoor zowel bereidheid, deskundigheid als competentie vereist zijn. De wetenschap dat je hier beroep kan doen op een externe coach kan voor je gesprekspartners heel wat onzekerheid wegnemen.

Laten we eens terugkeren naar onze voorbeeldschool X.
De groep leerkrachten en studiemeesters / opvoeders kan er aan de slag gaan, en heeft de volgende grenzen vooropgesteld:

- de bestaande formuleringen in het schoolreglement staan op dit ogenblik niet ter discussie;
- er worden voorstellen naar begeleidingsmogelijkheden geformuleerd die uitgaan van de huidige schoolorganisatie;
- deze voorstellen liggen tegen het verlof bij de directeur zodat er materiaal is voor de volgende pedagogische studiedag.

Zo verzekert de groep zich niet alleen van een duidelijke motivatie, maar tevens van een blijvende steun van de directie en de rest van het team.

[8] Zie Bijlage 2

2.2 VOORZIE IN OPVOLGING OP LANGERE TERMIJN

2.2.1 EEN DUIDELIJKE PLANNING

Je moet je vooraf wel realiseren dat de voorgestelde reflectieronde en de opvolging van de actiestappen die eruit kunnen voortvloeien, tijd en energie vragen. Het engagement wordt pas haalbaar, wanneer je op een realistische wijze aangeeft wat je binnen de eerstvolgende periode wil bereiken, en wat ook later kan.

Daarnaast moet je er rekening mee houden dat ook andere thema's intussen aandacht zullen opeisen. Maak dus een duidelijke, haalbare planning van de erkende aandachtspunten en de gemaakte werkafspraken, en zorg ervoor dat hierin ruimte bestaat om andere thema's, en eventuele actuele beslommeringen aan te pakken. Zo kun je een thema eventueel tijdelijk naar de achtergrond verschuiven zonder dat het beleid en de schoolwerking hiervan nadeel zullen ondervinden.

2.2.2 EEN DUIDELIJKE COMMUNICATIE

Wil je het proces dynamisch houden, dan zijn een goede interne communicatie en de betrokkenheid van alle partners op school noodzakelijk. Informeer hen daarom steeds tijdig over de nieuwe visie en actieplannen die je binnen de reflectiegroep ontwikkelt. Probeer hierbij steeds de volgende elementen te verduidelijken:

- de visie van de werkgroep;
- de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het drugbeleid;
- de concrete, praktische betekenis van de vooropgestelde opties.

Laten we stellen dat de begeleiding van druggebruikende leerlingen zich in school Y in de loop der jaren rond een begeleidingscel met vrijgestelde leerlingenbegeleider heeft geconcentreerd. Dit systeem is stevig ingebed in het pedagogische project van de school en functioneert vlot. Na enkele jaren stellen ze er echter vast dat (nieuwe) leerkrachten wel snel tot deze interne doorverwijzing komen, maar zich nauwelijks nog vragen stellen over de achtergronden van deze afspraken of hun eigen rol en inbreng. Het besef groeit dat het noodzakelijk is om het onderliggende proces te herbronnen en ieders betrokkenheid te heractiveren.

Aarzel trouwens ook niet andere collega's in deze gesprekken en plannen te betrekken en hun hulp in te roepen. Een dergelijke vraag om hulp getuigt zeker niet van luiheid, maar van respect voor de deskundigheid en positie van vele anderen.

TIP

In het verslag van het Platform 1997 vind je praktijkvoorbeelden voor het betrekken van de verschillende partners bij het beleid.[9]

[9] Zie Achtergrondliteratuur: referentie 6

2.3 EEN ANALYSE IN HARMONICABEWEGING

2.3.1. DRUGBELEID OP SCHOOL: EEN PROCES

Een drugbeleid op school ontwikkelen, behelst een uitvoerig, niet noodzakelijk lineair proces, dat we in een aantal globale fases kunnen opsplitsen.

Fase 1: de probleemstelling

Het hele proces neemt bijna vanzelfsprekend zijn start wanneer de problemen voor het eerst worden opgemerkt. Zo zijn er vaak één of meerdere concrete aanleidingen waardoor je in de school gaat nadenken over drugs. We gebruiken de term hier in zijn brede betekenis en hebben het dus zowel over alcohol, medicatie en tabak als over illegale drugs.

Die aanleidingen kunnen zeer uiteenlopend zijn. Nu eens vormt een specifieke probleemsituatie op school de aanzet, dan weer vragen gebeurtenissen in de omgeving van de school om aandacht, of misschien uit iemand binnen de school of lokale gemeenschap de wens om preventief op te treden.

De school kan hierop besluiten tot een directe (re)actie over te gaan, of zich eerst te bezinnen over de situatie zelf.

Fase 2: het kader

Wanneer bepaalde feiten zich herhalen, nieuwe problemen rijzen of de drugproblematiek op andere manieren om aandacht blijft vragen, zal je in de school geneigd zijn een eerste handelingskader uit te tekenen. Hoe stel je je op tegenover deze problematiek? Wat is je visie en hoe zal je reageren?

Kortom, je zal met de school keuzes maken, en bepalen hoe je voortaan zult omgaan met situaties die rechtstreeks of onrechtstreeks te maken hebben met drugs.

Fase 3: de uitwerking

Later, wanneer je steeds meer ervaring hebt opgedaan met diverse drugproblemen, blijkt vlug dat het eerste werkkader om uitwerking en verfijning vraagt. Het beleidskader wordt dan opgesplitst in een drietal pijlers:

HET PLAN

Hier bepaalt de hele school haar houding tegenover druggebruik op school en bij schoolse activiteiten, gebruik buiten de school en aan de schoolpoort. Vanzelfsprekend komt hierbij niet alleen het druggebruik van de leerlingen, maar ook van leerkrachten, ander schoolpersoneel en bezoekers aan bod. Ieders taak, de regels en de mogelijke sancties worden hierin duidelijk omschreven.

DE OPVOEDING

Naast een effectief optreden is er ook nood aan een preventief beleid. Hoe voed je de leerlingen op tot verantwoord leren omgaan met alcohol en andere drugs?

Heel direct doe je dit uiteraard door het geven van lessen over alcohol en andere drugs, waarbij je zoveel mogelijk aansluit bij de kennis, ervaringen en leefwereld van de leerlingen. Maar anderzijds werk je ook abstracter, breder en tegelijk ook fundamenteler door aandacht te schenken aan persoonlijkheidsontwikkeling, waardenopvoeding, socialevaardigheidstraining en een ondersteunend klas- en schoolklimaat.

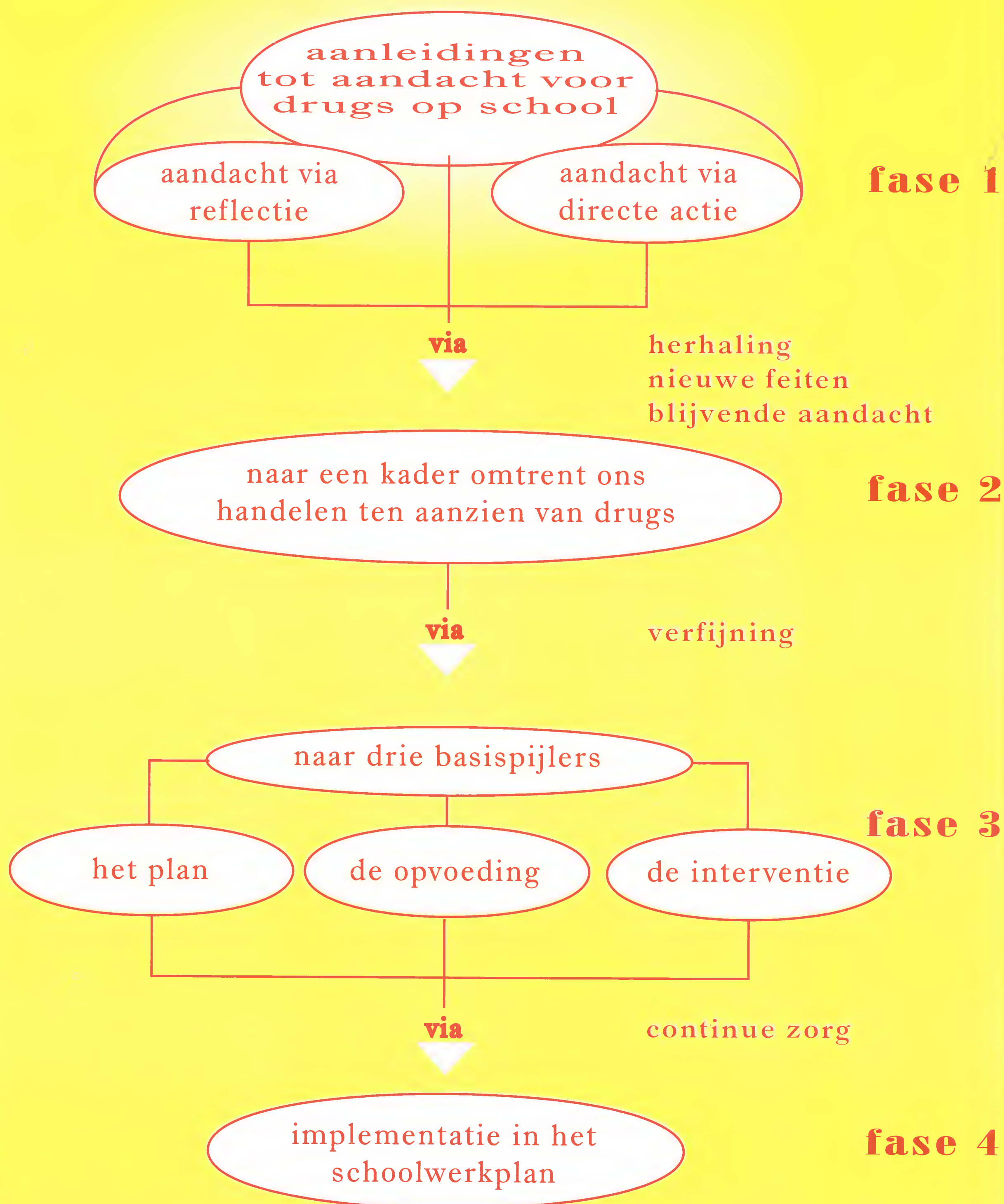
DE INTERVENTIE

De derde pijler betreft dan weer het individugericht optreden bij probleemgedrag. Hoe ga je probleemgedrag begeleiden? Een interventieplan bevat hierbij dan een volledige methodiek met duidelijke taakomschrijvingen in verband met het signaleren, begeleiden en eventueel doorverwijzen van de jongere. Bovendien kun je hierin opnemen wanneer je precies optreedt. Begeleiding hoeft immers niet uitgesteld te worden tot het probleem onoverzichtelijk is geworden, en kan zelfs vlotter worden opgestart wanneer vermoedens van druggebruik zijn gerezen. Zo bereik je trouwens een gezond evenwicht met het grenzenstellend optreden tegenover regelovertredend gedrag.

Deze fase kan trouwens voor elk van de drie pijlers op een verschillende wijze of aan een verschillend tempo worden doorlopen.

Fase 4: implementatie in het schoolwerkplan

Wanneer je met de hele school voortdurend hebt gewerkt en bijgesleuteld aan deze drie pijlers, kun je in een vierde fase dit beleid proberen te implementeren. Let wel: implementeren betekent hier allesbehalve het vastschroeven van het beleid, want de wijzigende omstandigheden en situaties zullen keer op keer weer nieuwe ingrepen en beleidsopties vergen. Met implementeren bedoelen we hier net "het beleid door flexibel en alert te reageren blijven afstemmen op de noden van de school en zo blijven optimaliseren." Alleen zo bouw je een drugbeleid uit dat zich op de toekomst richt, en kortetermijnreacties overstijgt.

SCHEMA: DRUGBELEID OP SCHOOL: EEN PROCES
aanleidingen
tot aandacht voor
drugs op school
aandacht via
reflectie
aandacht via
directe actie
fase 1
via
herhaling
nieuwe feiten
blijvende aandacht
naar een kader omtrent ons
handelen ten aanzien van drugs
fase 2
via
verfijning
naar drie basispijlers
fase 3
het plan
de opvoeding
de interventie
via
continue zorg
implementatie in het
schoolwerkplan
fase 4

We bespreken het proces vervolgens verder via de analyse van een aantal aandachtsgebieden die in deze fasen vervat zijn. 'Aandachtsgebied' staat hier voor het geheel van vragen en overwegingen die inhoudelijk sterk samenhangen. De drie pijlers (fase 3 van het schema DOS : een proces) worden behandeld als drie aparte aandachtsgebieden.

Werken met 'DOS onder de loep' kun je bekijken als het werken met een harmonica: we bewegen tussen een globaal zicht, op afstand, naar een gedetailleerde analyse die leidt tot concrete aandachtspunten en acties, om die vervolgens weer te plaatsen in het bredere geheel.

In school Y bijvoorbeeld is reeds heel wat geïnvesteerd in leerlingenbegeleiding: een systeem van groene leerkrachten, deskundigheidsbevordering, enz. Bij het bespreken van de problematiek met leerlingen wordt op een bepaald ogenblik gebruikgemaakt van een soort dagboek en registratiesysteem.
Alleen blijkt het aan de oppervlakte komen van verder gebruik te botsen met het uitgangspunt dat druggebruik in principe niet kan.
Dit dilemma dreigt de begeleidingsaanpak te hypothekeren en vraagt erom de pijlers 'plan' en 'interventie' in het drugbeleid te herdenken en beter op elkaar af te stemmen.

De bovenstaande procesbeschrijving van een Drugbeleid Op School biedt je een kaart om met de hele werkgroep je eigen stappen te situeren. Zo zie je welke punten al aan bod kwamen in de beleidsontwikkeling op je school, welke stappen nauwelijks uitgewerkt werden en welke vragen nog moeten behandeld worden.

TIP

De slide met het schema 'Drugbeleid op school: een proces' is hiervoor een handige leidraad. Op de diskette vind je de tekst 'Drugbeleid op school: een proces' en het bijbehorende schema. Je kan ze kopiëren voor de werkgroep.

Hieronder vind je drie werkwijzen die je kunnen helpen bij dit situeren. In deze drie varianten worden telkens bepaalde accenten gelegd. De laatste stap in elke werkwijze is het maken van een realistische planning voor de verdere analyse.

2.3.2 WERKWIJZE 1

Bij deze werkwijze ligt het accent op de ontwikkeling van de drie pijlers van een drugbeleid.
Je kunt je, met je partners, drie prioritaire vragen stellen terwijl je het proces overschouwt:

- In welke fase bevindt het drugbeleid van onze school zich in dit schema?
- Worden de drie pijlers (plan, opvoeding en interventie) evenwaardig ontwikkeld?
- Welke aandachtsgebieden verdienen op dit ogenblik prioritaire aandacht?

2.3.3 WERKWIJZE 2

Bij deze werkwijze wordt vooral gepeild naar de beleving en de motivatie van de partners.

- Welk drugbeleid voeren we nu? (realiteit)
- Wat geeft ons voldoening, wat helpt ons vooruit en wat motiveert ons?
- Wat remt ons af om onze kwaliteiten in te zetten?
- Wat zouden we (nog) willen realiseren?

2.3.4 WERKWIJZE 3

Bij deze werkwijze wordt vooral gepeild naar de verschillen in kijk bij de verschillende partners.

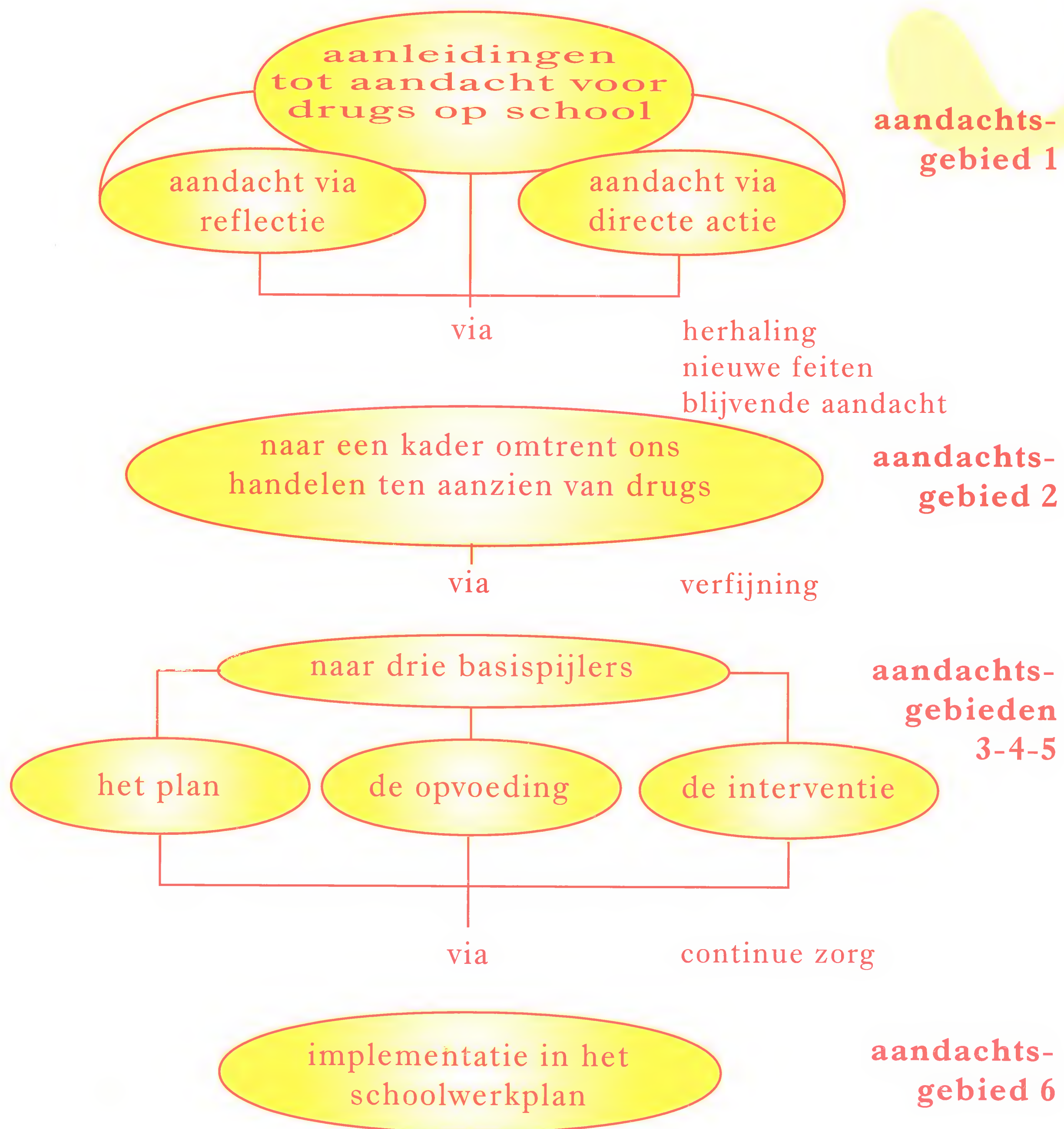
Elke deelnemer aan de analyse krijgt 2 groene, 2 oranje en 2 rode fiches. De fiches worden op een uitvergroot schema van 'DOS: een proces' gelegd naargelang de fase, respectievelijk

- prima is uitgewerkt: groen
- onduidelijk is uitgewerkt: oranje
- ondermaats is uitgewerkt: rood

Deze 'groepsfoto' kan een homogeen beeld of net een heel divers beeld opleveren. In het laatste geval zal het nodig zijn de verschillen in kijk zorgvuldig uit te klaren.

3. RICHTVRAGEN PER AANDACHTSGEBIED

SCHEMA: AANDACHTSGEBIEDEN

3.1 INLEIDING

3.1.1 DE OPBOUW VAN DE RICHTVRAGEN

Voor elk van de zes aandachtsgebieden vind je in dit hoofdstuk een reeks hoofd- en bijvragen die je kunt gebruiken als richtvragen.
De hoofdvragen bieden hierbij een brede oriëntering aan de dialoog. Hoewel ze misschien wat verder afstaan van de actuele zorgen van je school, vormen ze het fundament van een drugbeleid. Die hoofdvragen worden vervolgens verduidelijkt, genuanceerd en verfijnd in een reeks bijvragen. Deze vragenreeksen zijn eerder suggestief dan sturend bedoeld. Ze vormen niet 'de beste weg' naar een beleidsvisie, maar geven je een idee van mogelijke invullingen van een beleid.

3.1.2 DE AANPAK VAN DE RICHTVRAGEN

Maak een planning voor de analyse van de prioritaire aandachtsgebieden.
Steek de niet-prioritaire aandachtsgebieden in een denkbeeldige ijskast. Je kunt niet alles ineens behandelen, maar probeer toch op zijn minst iets onder de loep te nemen.

TIP

De lijst vragen heeft uiteraard niet de pretentie volledig en uitputtend te zijn. Rijst bij de werkgroep een vraag die niet in de reeks is opgenomen, dan is die op zijn minst net zo belangrijk. Vindt de werkgroep bepaalde vragen minder relevant, dan kunnen die geschrapt worden. Met die bedoeling staan de richtvragen ook op een diskette. Bewerk de vragenlijst zodat hij voldoende aansluit bij je eigen context.

TIP

Wanneer de groep groot en de tijd beperkt is, kun je de diverse hoofdvragen, al dan niet met hun bijvragen, per aandachtsgebied in deelgroepjes voorbereiden. Het spreekt uiteraard wel voor zich dat je de antwoorden vervolgens wel met de volledige groep bespreekt. Misschien moet je het antwoord bij sommige vragen buiten de werkgroep gaan zoeken.

TIP

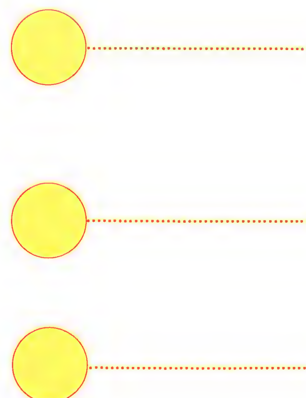
In de discussie binnen een aandachtsgebied is het belangrijk je niet uitsluitend vast te pinnen op concrete toepassingen, maar evengoed oog te hebben voor dieperliggende keuzes.

Zo bleef een werkgroep in school Y gefixeerd op één minder goede ervaring met het CLB, in plaats van te zoeken hoe je een samenwerkings- en verwijzingsrelatie uitbouwt. De werkgroep in school Z slaagde er om organisatorische redenen niet in het educatieve programma Leefsleutels te implementeren en keerde terug naar de motieven voor de keuzes voor gezondheidseducatie.

TIP

Probeer bij de behandeling van een aandachtsgebied:

- naar een consensus per aandachtsgebied te werken
- de interne samenhang (per gebied) te bewaken
- de nodige acties concreet te benoemen en de uitvoering te plannen
- de nodige communicatie met collega's, directie, CLB, leerlingen en ouders in te bouwen.

Pas als iedereen in de hele school het drugbeleid begrijpt, onderschrijft en volgt, kan het vruchten afwerpen.

3.2 AANDACHTSGEBIED 1: 'AANLEIDING, DIRECTE ACTIE EN REFLECTIE' IN DE FOCUS

Laten we eerst even stilstaan bij de directe aanleiding die ervoor zorgde dat de school rond het thema 'drugs' ging werken. Als de school van deze aanleiding naar directe actie overging, dan is dit de uitgelezen gelegenheid om die actie te evalueren.

Daarnaast stellen we ook een aantal vragen die je kunnen helpen bij het opstellen van een duidelijke probleemomschrijving.

3.2.1 DE AANLEIDING

Wat was de concrete aanleiding om rond drugs te werken?

Was er een probleemsituatie?

Ouders signaleerden dat leerlingen van een bepaalde klas drugs gebruiken of de politie signaleerde dat enkele leerlingen in het weekend opgepakt werden met drugs.

Werd een wens tot preventief werken geuit?

De school ziet het als haar taak om drugpreventie in te bedden in het hele opvoedingsproces.

Werd het ingegeven door de lokale situatie?

In het interscholenoverleg hebben alle scholen zich geëngageerd om initiatieven te nemen in het uitbouwen van een drugbeleid. De gemeentelijke preventiedienst zorgt voor ondersteuning.

Wat zijn vandaag de redenen om aan deze thematiek te werken? Zijn hier belangrijke verschuivingen? Waarom?

3.2.2 DIRECTE ACTIE

Welke overwegingen hebben de directe actie geïnspireerd?

Wat heb je precies ondernomen en welk resultaat wou je ermee bereiken?

Wat was het effect van de actie?

In welke mate kwam het effect van de actie overeen met het gewenste resultaat?

3.2.3 REFLECTIE

Welke partners signaleren op school problemen in verband met drugs?

Hoe wordt het probleem gedefinieerd?

- Wat wordt met het begrip 'drugs' bedoeld?
- Wordt het probleem gedefinieerd als
  - een gezondheidsprobleem
  - een veiligheidsprobleem
  - een leefstijlprobleem
  - een imagoprobleem
  - een wettelijk probleem
  - ...

Verschillen de partners onderling in probleemdefiniëring?

Op welke manier wordt de informatie over het probleem en zijn definiëring verzameld?

- via informele gesprekken met leerkrachten en leerlingen
- via de Leerlingenbevraging
- via een enquête bij ouders
- via een overleg met het CLB
- ...

3.3 AANDACHTSGEBIED 2: 'HANDELINGSKADER' SCHERP GESTELD

naar een kader omtrent ons handelen ten aanzien van drugs

Wanneer de school op basis van reflectie besluit tot het ontwikkelen van een eigen drugbeleid, is het belangrijk dat ze zich eerst grondig bezint over de weg om daartoe te komen. De thema's die hiervoor eerst behandeld moeten worden, zijn onder andere 'visie', 'doelbepaling' en 'planning van de concrete uitwerking'.

Vaak slaan scholen deze fase over en werken meteen één of meerdere pijlers uit. Pas op een later tijdstip in hun proces richten ze hun aandacht op het scherp stellen van dit algemene kader.

Wat is de visie van de school ten aanzien van het fenomeen 'drugs'?

- Hoe gedetailleerd is deze visie uitgewerkt?
- Wordt het thema voldoende 'realistisch' ingeschat?
- Is er sprake van enig kader, zoals psychologische en maatschappelijke achtergronden van druggebruik?
- Wordt de visie door alle betrokkenen gedeeld?
- ...

Welke zijn de bedoelingen en de ambities van de school bij het werken aan een drugbeleid?

- Welke zijn de doelen op lange termijn, zowel leerling-, school- als maatschappelijk georiënteerd?
- Worden deze doeleinden verder opgesplitst in tussendoelen/werkdoelen?
- Is het voor iedereen duidelijk wanneer deze doelen bereikt zijn?
- Wie staat achter de doelstellingen?
- ...

TIP

Het Spiro-model is een hulpmiddel om een streefdoel te concretiseren in een aantal werkdoelen.[10] Werkdoelen hebben het voordeel dat ze aangeven welke stappen je gaat zetten om het streefdoel te bereiken. Werkdoelen zijn de leidraad voor het opzetten van concrete initiatieven en een ankerpunt bij evaluatie.

[10] Jones John E. (1972). Annual handbook for group facilitators. University Associates.

De 5 criteria van het Spiro-model:
Elk criterium wordt geïllustreerd met een voorbeeld van een werkdoel.

Specificity: concrete aanwijzing van het te veranderen gedrag met een tijdsafbakening

voorbeeld

niet specifiek:
aandacht besteden aan het weerbaar maken van leerlingen tegenover druggebruik
specifiek:
binnen twee maanden een overzicht maken van alle initiatieven op school waarin het thema weerbaarheid aan bod komt

Performance: handelingsgericht, aanwijzing van wat mensen gaan doen

voorbeeld

niet handelingsgericht:
het thema weerbaarheid uitbouwen
handelingsgericht:
om de twee maanden een uitwisselings- en afstemmingsoverleg organiseren met de leerkrachten die rond het thema weerbaarheid werken

Involvement: aanwijzing hoe de doelsteller betrokken is bij het bereiken van het doel

voorbeeld

niet betrokken:
leerlingen moeten in staat zijn om voor hun mening op te komen
betrokken:
drie leerkrachten van de drie graden volgen twee dagen vorming om de leerlingenraad te ondersteunen in constructieve dialoogvormen

Realism : reëel haalbaar binnen de verantwoordelijkheid van de doelsteller

voorbeeld

niet reëel:
in de zes jaren wordt in elke klas 30 uur vrijgemaakt voor het thema weerbaarheid
reëel:
in het schooljaar 2000-2001 worden voor de eerstejaars 20 lesuren vrijgemaakt voor het thema weerbaarheid in het vak Nederlands

Observability: waarneembaar, meetbaar, evalueerbaar

voorbeeld

niet waarneembaar:
leerlingen zijn in staat weerbaar te reageren
waarneembaar:
in een rollenspel waarin sociale druk gedemonstreerd wordt, kunnen leerlingen een duidelijke, kordate reactie formuleren

Wat is de link tussen het drugbeleid en het algemene pedagogische project van de school?

- Hoe ziet de samenhang met het omgaan met andere vormen van ongewenst gedrag eruit?
- Hoe ziet de samenhang met andere opvoedingsprojecten eruit?

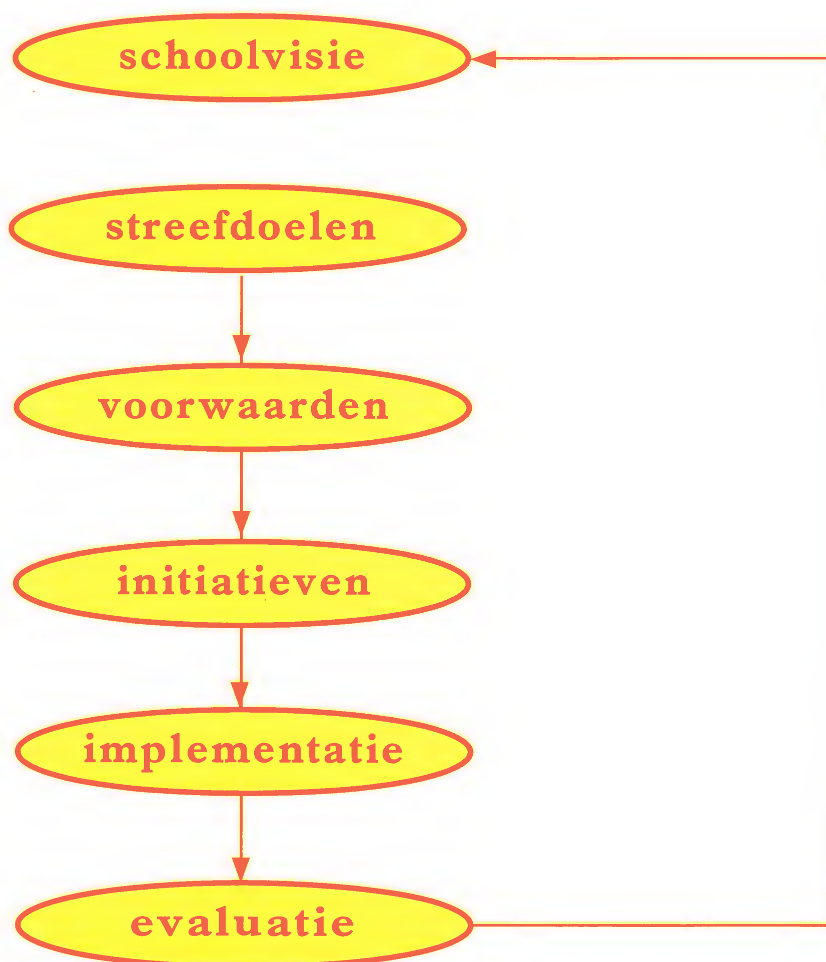
Hoe verloopt het concrete proces, de concrete uitwerking van het drugbeleid op school?

- Verloopt het proces gestructureerd? Is er een regelmaat in de besprekingen over de uitwerking? Is er een tijdsplan?
- Verloopt het proces intens? Worden de zaken ten gronde aangepakt?
- Kunnen er voldoende energie en middelen vrijgemaakt worden?
- Verloopt het proces in een open sfeer?
- Verloopt het proces effectief? Worden er concrete afspraken gemaakt die ook nagekomen worden?
- Is er voldoende mondelinge en schriftelijke communicatie tussen de voortrekkers/vernieuwers enerzijds en de meerderheid, de laatste volgers en de achterblijvers anderzijds?

3.4 AUDIT VAN 'DE DRIE PIJLERS'

De richtvragen bij iedere basispijler worden gepresenteerd aan de hand van het volgende schema. Dit betekent echter niet dat je aan een bepaalde volgorde van richtvragen gebonden bent. Zo kan je starten bij de initiatieven die je reeds ontwikkeld hebt en dan overgaan naar evaluatie. Om op het spoor te komen van oorzaken waarom iets minder goed gelukt is, kan je dan de overige rubrieken behandelen.

3.4.1 AANDACHTSGEBIED 3: 'HET PLAN' IN DETAIL BEKEKEN

De formulering en uitwerking van een drugbeleid speelt zich af binnen zekere krijtlijnen en marges. Enerzijds moet je inhoudelijk afbakenen welk gedrag van leerlingen, leerkrachten en bezoekers binnen de school aanvaardbaar is of niet. Deze keuze baseer je deels op de bestaande tradities en de pedagogische eigenheid van de school, maar evenzeer op de specifieke kijk die je met de school ten aanzien van middelengebruik ontwikkelde.
Daarnaast geven deze krijtlijnen ook de rol en de verantwoordelijkheid van de verschillende betrokkenen aan, evenals de te volgen procedures bij regelovertreding.
Ten slotte houdt dit werkingskader best rekening met het politionele en justitiële beleid dat terzake gevoerd wordt.

TIP

De publicatie 'Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school' is een handig naslagwerk bij het optimaliseren van deze pijler.[11]

Schoolvisie

Vanuit welke principes en achtergronden (bijvoorbeeld: juridische aspecten) zijn de grenzen en afspraken gegroeid?

Op welke wijze wordt een verwijzing gemaakt naar het pedagogische project?

Streefdoelen

Wat zijn onze streefdoelen?

- Een duidelijk kader scheppen, waarbinnen begeleiding mogelijk is
- Orde houden
- Een gezonde werksfeer creëren
- Een veilig leefklimaat creëren
- Leerlingen leren omgaan met bepaalde grenzen
- ...

TIP

Gebruik de vijf criteria van het Spiro-model uit aandachtsgebied 2 als checklist voor de analyse van je werkdoelen.

[11] Zie Achtergrondliteratuur: referentie 7

Voorwaarden

Hoe realiseren wij bij onze procedures volgende opties:

- Duidelijkheid over de inhoud van maatregelen en de gehanteerde marges
- Duidelijkheid over de opeenvolging van verschillende stappen en hun timing
- Een gezond evenwicht tussen begeleiden en grenzen stellen
- Positie, taakomschrijving en mandaat van al wie een rol opneemt
- Betrekken van diverse derden (ouders, ...)
- ...

Hoe ziet het lokale politionele en justitiële beleid eruit?

- Welke kansen en belemmeringen biedt dit?
- Welke (vaste) contactpersonen zijn gekend?
- Welke afspraken werden gemaakt met betrekking tot eventuele interventies?
- ...

Hoe ziet de vorming van het personeel eruit?[12]

- Vorming over de visie, doelstellingen, rollen en procedures
- Vorming over de vaardigheden in het grenzen stellen
- ...

Initiatieven

Welke grenzen en afspraken werden met betrekking tot middelengebruik vastgelegd?

- Kiezen wij voor strikte bepalingen?
- Kiezen wij voor algemene krijtlijnen?
- ...

Hoe springen wij om met:

- Het onderscheid tussen gedrag en persoon
- Het personaliseren van de maatregelen
- Gradaties in straffen en sancties (aanspreken op gedrag, corrigeren van gedrag, verhoogd toezicht, sancties, ...)
- Het evenwicht tussen sanctioneren en begeleiden
- ...

[12] Zie Bijlage 3

Implementatie

Hoe werd het plan bij de verschillende partners op school geïntroduceerd?

- Is er een testfase voorzien?
- Welke verwachtingen en implicaties naar uitvoering bevat het voor het team?
- Hoe worden de teamleden gestimuleerd om bepaalde rollen op te nemen?
- Van welke kanalen en instrumenten voor bekendmaking is er gebruikgemaakt?
- Is er duidelijke informatie verstrekt aan leerlingen en ouders, eventueel via het schoolreglement?
- ...

Evaluatie

Welke zijn positieve ervaringen en winstpunten?

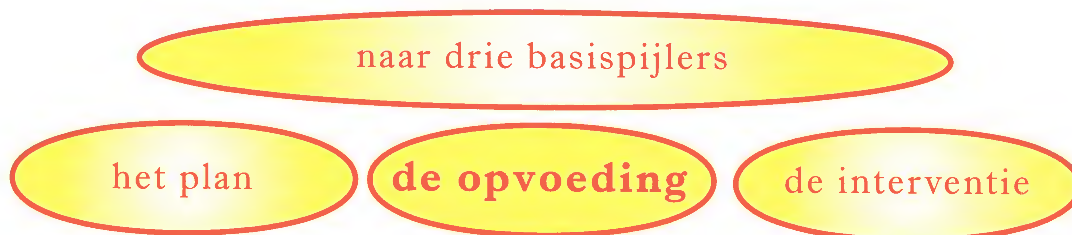
- Welke criteria voor succes of tevredenheid worden gehanteerd?
- Wat zijn de knelpunten?
- Welke leerpunten en prioriteiten zijn daar uit af te leiden?
- ...

TIP

Het rapport van de leerlingenbevraging kan aanvullende evaluatiegegevens leveren[13].

[13] Zie Bijlage 2

3.4.2 AANDACHTSGEBIED 4: 'DE OPVOEDING' NADER BEKEKEN

Drugopvoeding op school is meer dan het houden van een voordracht. Het heeft ook te maken met de volgende vier aspecten:

Het tot stand brengen van een positief schoolklimaat

Zo valt in school X onmiddellijk de hartelijke sfeer op. Er wordt veel ruimte gemaakt voor informeel contact, leerkrachten zijn enthousiast, het secretariaat behulpzaam. Er is een cultuur van inspraak: leerkrachten, leerlingen en ouders denken, beslissen en doen mee. Haperingen in de organisatie worden creatief aangepakt.

Het uitbouwen van een systematisch curriculum rond het drugthema

De leerlingenraad van school Y signaleerde vorig jaar een overdosis aan lessen over drugs. Leerkrachten namen daarom het initiatief om een inventaris te maken van het bestaande aanbod en dit evenwichtiger te spreiden over de zes jaren heen.

Het ontwikkelen van sociale vaardigheden

Voorbeelden van sociale vaardigheden:
omgaan met gevoelens, omgaan met conflicten, communiceren, leren keuzes maken, ...

Het stimuleren van waardenbesef

Klas X kwam na een intense verkenning tot een drietal belangrijke waarden voor het samenleven als groep: zelfdiscipline is belangrijker dan discipline, respect hebben begint met respect hebben voor jezelf, we zijn samen verantwoordelijk voor het klasgebeuren.

Schoolvisie

Welke principes kun je in de aspecten van drugopvoeding herkennen?

- Welke referentie wordt gemaakt naar het pedagogische profiel van de school?
- Op welke wijze zijn principes als autonomie van leerlingen, leren van elkaar, enz. terug te vinden?
- Hoe zwaar laten wij leerling-, ouder-, leerkrachtbetrokkenheid wegen?
- ...

Streefdoelen

Wat zijn onze streefdoelen?

- Het thema bespreekbaar maken
- Kennis bijbrengen op het niveau van de leerlingen
- Attitudes en waarden over drugs exploreren
- Bewustzijn en begrip over gebruik en misbruik van drugs verhogen
- Jongeren leren verantwoorde keuzes maken omtrent druggebruik
- Weerbaarheid aanleren tegenover groepsdruk (om drugs te gebruiken)
- ...

TIP

Gebruik de vijf criteria van het Spiro-model uit aandachtsgebied 2 als checklist voor de analyse van je werkdoelen.

Voorwaarden

Welke voorwaarden moeten vervuld zijn om de vier aspecten van drugopvoeding optimaal te kunnen realiseren?

Welke ruimte bestaat er voor nieuwe ideeën en experimenten?

Hoe ziet de vorming van het personeel eruit?

- Vorming over de visie, doelstellingen en voorwaarden
- Vorming over de vaardigheden in het geven van drugopvoeding

In hoeverre maakt de school gebruik van externe hulpbronnen om haar preventie in te vullen?

Hoe wordt openheid naar en inbreng van externe organisaties waargemaakt?

Initiatieven

Welke aspecten van drugopvoeding worden nu geconcretiseerd?

- Het ontwikkelen van een positief schoolklimaat
- Het inbouwen van drugopvoeding binnen een systematisch schoolcurriculum van brede welzijns- en gezondheidsthema's zoals genieten, omgaan met grenzen, ...
- Het ontwikkelen van sociale vaardigheden
- Het stimuleren van waardenbesef.

Welk aanbod is er voorzien voor ouders?

Implementatie

Hoe werd het opvoedingsaanbod bij de verschillende partners op school geïntroduceerd?

- Is er een testfase voorzien?
- Welke verwachtingen en implicaties naar uitvoering bevat het aanbod voor het team en eventueel voor het CLB?
- Hoe worden teamleden gestimuleerd om bepaalde rollen op te nemen?
- Is er duidelijke informatie verstrekt aan leerlingen en ouders?
- ...

Evaluatie

Welke zijn positieve ervaringen en winstpunten?

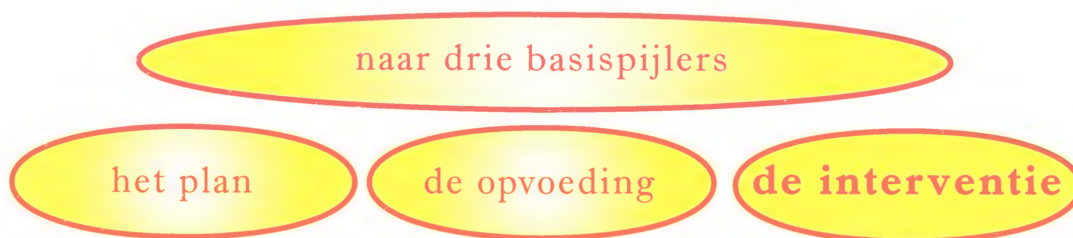
- Welke criteria voor succes of tevredenheid worden gehanteerd?
- Wat zijn de knelpunten binnen drugopvoeding?
- Welke leerpunten en prioriteiten zijn daar uit af te leiden?
- ...

TIP

Het rapport van de leerlingenbevraging kan aanvullende evaluatie-gegevens leveren[14].

[14] Zie Bijlage 2

3.4.3 AANDACHTSGEBIED 5: 'DE INTERVENTIE' UITVERGROOT

Druggebruik begeleiden omvat zeer diverse inspanningen. Vooreerst zijn er die acties die gericht zijn op de onmiddellijke toepassing van regels. De probleembeleving van de school staat hierbij centraal. Aanvullend hierbij zijn alle inspanningen die vooral willen bereiken dat het drugprobleem zich niet herhaalt. Deze hulpverlenende begeleiding sluit methodisch eerder aan bij de probleembeleving van de jongere. Hierbij probeer je die jongere eerst bewust te maken van zijn probleem, en hem dan aan te zetten tot verandering.

TIP

'Verslaving en motivationele gesprekstechnieken' is een hulpbron om de pijler 'interventie' verder te concretiseren[15].

Schoolvisie

Welke visie heeft de school over het omgaan met probleemgedrag en disfunctioneren?

Streefdoelen

Wat zijn onze streefdoelen?

- Vroegtijdig ingrijpen bij signalen van problematisch gebruik?
- Stoppen van gebruik?
- Stoppen van problematisch gebruik?
- Beter functioneren in de klas, op school?
- ...

Wat zijn de doelstellingen ten aanzien van ouders?

[15] Zie Achtergrondliteratuur: referentie 8

TIP

Gebruik de vijf criteria van het Spiro-model uit aandachtsgebied 2 als checklist voor de analyse van je werkdoelen.

Voorwaarden

Welke rolomschrijving hebben de begeleiders?

Hoe is het mandaat van deze personen afgebakend?

- Wie heeft een signaleringsrol? Wie heeft een begeleidingsrol?
- Aan welk profiel kunnen zij best voldoen?
- Hoe wordt omgegaan met de dubbele rol van sanctioneren en begeleiden?

Hoe wordt met informatie, die tijdens de begeleiding bekend wordt, omgegaan?

Welke ondersteuning krijgen begeleiders?

- Hebben ze een klankbord in de vorm van een ondersteuningsgroep met interne en eventueel externe partners?
- Hoe wordt overbelasting van het personeel voorkomen?

Hoe ziet de vorming van deze personen eruit?[16]

- Vorming over de visie, doelstellingen en voorwaarden
- Vorming over de vaardigheden in het begeleiden van jongeren

Wanneer en hoe verwijzen we door naar wie?

- Is het duidelijk voor iedereen wanneer en waarom verwezen wordt?
- Hoe zien we de kansen en beperkingen van de hulpverlening?
- Welke kennis hebben we van doorverwijsadressen, hun werkwijze en specifiek inhoudelijk aanbod?

[16] Zie Bijlage 3: vormingsaanbod

Initiatieven

Welk begeleidingsaanbod is er?

- In welke mate bepaalt de aard van 'het drugprobleem' de aard van de begeleiding?

Is er bijvoorbeeld een verschillende benadering naargelang het gaat om
- legaal of illegaal gebruik
- vermoeden van druggebruik of zichtbaar druggebruik
- individueel of groepsgebruik
- occasioneel gebruik of dagelijks gebruik, ...?

- Op welke wijze kunnen leerlingen vertrouwelijke aanspreekpunten contacteren?
- Is er voldoende evenwicht tussen de begeleidende en de grenzenstellende aanpak?
- Is er een systeem van vertrouwensleerlingen (bv. leerlingen die expliciet de taak opnemen om andere leerlingen te ondersteunen)?
- ...

Implementatie

Hoe werd het begeleidingsaanbod naar de verschillende partners op school geïntroduceerd?

- Is er een testfase voorzien?
- Welke verwachtingen en implicaties naar uitvoering bevat het aanbod voor het team en eventueel voor het CLB?
- Hoe worden teamleden gestimuleerd om bepaalde rollen op te nemen?
- Is er duidelijke informatie verstrekt aan leerlingen en ouders?
- ...

Evaluatie

Welke zijn positieve ervaringen en winstpunten?

- Welke criteria voor succes of tevredenheid worden gehanteerd?
- Wat zijn de knelpunten?
- Welke leerpunten en prioriteiten zijn daar uit af te leiden?
- ...

TIP

Het rapport van de leerlingenbevraging kan aanvullende evaluatiegegevens leveren.[17]

[17] Zie Bijlage 2

3.5 AANDACHTSGEBIED 6: VALT ALLES IN DE PLOOI OF IN DUIGEN?

implementatie in het schoolwerkplan

Wanneer je met de school al één en ander concreet gerealiseerd hebt, is het goed om te kijken naar het uiteindelijke effect hiervan, eventueel ook breder dan louter het thema 'drugs'. Wat zijn de uiteindelijke resultaten (en wat niet) van het drugbeleid op school? We onderscheiden hierbij zowel innoverende als consoliderende aspecten.

Door te werken aan een drugbeleid kan de autonomie van een school op dit vlak toenemen. Is er sprake van toegenomen zelfstandigheid, onafhankelijkheid voor de betrokkenen, wat betreft het omgaan met het gegeven 'drugs'?

- Bij welke betrokkenen is dit te merken en op welke vlakken manifesteert zich dit concreet?
- Hoe kun je het precieze resultaat dat het drugbeleid op school heeft opgeleverd, omschrijven?
- Wat zijn, hierbij aansluitend, de plannen voor de toekomst?

Resultaten renderen vaak slechts op lange termijn. Zijn er garanties voor continuïteit?

- Hoe blijven de personeelsleden betrokken bij het drugbeleid?
- Hoe worden nieuwe personeelsleden ingewerkt in en betrokken bij de materie?
- Is er blijvende aandacht voor de participatie van leerlingen, ouders, ...?
- Hoe plan je de concrete opvolging van de reeds verworven resultaten?

Een drugbeleid is nooit af. Is er een blijvende leerdynamiek?

- Kun je constructief leren uit mislukkingen, in plaats van deze enkel te zien als een falen?
- Werd het beleid aangepast naar aanleiding van deze mislukkingen? Werden daarbij eventueel ook de doelstellingen aangepast?
- Is het duidelijk wat je op het vlak van het drugbeleid op school precies mag verwachten voor de toekomst?
- Hoe volgt de school allerlei maatschappelijke, juridische, ... veranderingen op het vlak van drugs op?

Een drugbeleid kan ook effecten ressorteren op het vlak van andere thema's. Hoe verloopt de vertaling naar deze domeinen?

- Bij welke thema's zijn er effecten opgetreden naar aanleiding van het drugbeleid op school (bijv. agressie, spijbelen, pesten, ...)?
- Is er op deze domeinen sprake van een verhoogde draagkracht bij de onmiddellijke betrokkenen?
- Kun je stellen dat ook de school in zijn totaliteit is veranderd? Hoe en op welke terreinen merk je dat?

4. ACHTERGRONDLITERATUUR

1. EEN DRUGBELEID OP SCHOOL: DISCUSSIETEKST (VAD, 1993)

De discussietekst biedt scholen een eerste aanzet om te ontdekken waaruit een drugbeleid op school kan bestaan. Een eerste situatieschets van druggebruik op school wordt gegeven en er wordt vervolgens geschetst voor wie dit een probleem kan betekenen.
Daarnaast worden enkele signalen en motieven van druggebruik aangegeven.
Vervolgens vind je een korte toelichting over de drie componenten van een drugbeleid, en worden de taken, de valkuilen en strategieën van de verschillende partners in het drugbeleid omschreven.
De partners zijn de directie, leerkrachten, ouders, CLB-medewerkers, externe deskundigen en leerlingen. Tot slot worden nog enkele cijfergegevens vermeld.

2. EEN DRUGBELEID OP SCHOOL: BEGELEIDERSMAP (VAD, 1993)

Deze begeleidersmap voor externe begeleiders van studiedagen over drugs biedt concrete werkvormen met tips voor de bespreking in groep. Er wordt een waaier van activiteiten aangeboden waaruit men kan kiezen. De bedoeling is dat elke begeleider aan de hand van het materiaal besprekingen met het schoolteam over drugs op school kan begeleiden.

3. EEN DRUGBELEID OP SCHOOL: DRAAIBOEK (VAD, 1993)

Het draaiboek bevat materiaal voor het uitwerken van de drie componenten van een drugbeleid op school en richt zich tot een werkgroep die op school instaat voor de uitwerking van een drugbeleid.
In het draaiboek worden richtlijnen gegeven voor het opstarten van een werkgroep. Op vragen zoals welke beginvoorwaarden een werkgroep kent, hoe de werkgroep wordt samengesteld en welke agenda ze kan hebben, wordt een antwoord geformuleerd.
De drie componenten: het uitwerken van een plan, opvoeding en interventie worden dieper uitgewerkt en er worden werkvormen aangeboden om ieder luik op vergaderingen te bespreken.
Aanvullend vind je ook achtergrondinformatie rond thema's als juridische aspecten van druggebruik op school, screening, vertrouwelijkheid, ...
In de bijlagen vind je nuttige adressen en te kopiëren werkvormen.

Deze drie publicaties ontvingen het kwaliteitslabel van de Commissie Gezondheidsbevordering van de Vlaamse Onderwijsraad.
Ook 'DOS onder de loep' ontving dit label.

4. VIG-INVENTARIS: EEN OVERZICHT VAN DIDACTISCH MATERIAAL GEZONDHEIDSBEVORDERING

Het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie zal in de loop van 2000 de bestaande inventaris van didactisch materiaal in verband met gezondheidsbevordering actualiseren.
In deze inventaris vind je achtergrondmateriaal voor leerkrachten, lespakketten, spelmateriaal, video's, toneel, enzoverder.
Dit materiaal wordt thematisch ingedeeld in een aantal rubrieken, onder andere:

geneesmiddelen
genotsmiddelen (alcohol, tabak, illegale drugs)
sociale vaardigheden
veiligheid
hygiëne
voeding
fitheid

Deze inventaris zal beschikbaar zijn op internet: www.vig.be, onder doelgroepen: onderwijs.

VIG
G. Schildknechtstraat 9
1020 Brussel
tel: 02/422.49.49
fax: 02/422.49.59
E-mail: vig@vig.be

5. VERSLAG PLATFORM '95: EXPERIMENTEREN MET EEN DRUGBELEID OP SCHOOL (VAD)

In 1995 werd een platformbijeenkomst georganiseerd waarop een 60-tal scholen die actief een drugbeleid op hun school uitwerken, hun eigen knelpunten en ervaringen uitwisselden. De belangrijkste knelpunten van leerkrachten, directie, PMS en MST, ouders en leerlingen met betrekking tot het implementeren van een drugbeleid op school werden daar geïnventariseerd. Het verslag van dit platform geeft een overzicht van deze knelpunten en van positieve ervaringen met een drugbeleid op school.

6. VERSLAG PLATFORM '97: EEN DRUGBELEID OP SCHOOL: VAN EXPERIMENTEREN NAAR PARTICIPEREN (VAD)

In 1997 werd een tweede platform gehouden waarop 120 partners van actieve scholen een aantal antwoorden op de eerder geformuleerde knelpunten zochten aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden van scholen. Het thema 'betrokkenheid' stond centraal, aangezien de meeste knelpunten verband hielden met het kunnen betrekken van de verschillende partners bij het beleid. Een bundeling van praktijkvoorbeelden en ideeën vind je terug in het verslag van dit platform.

7. JURIDISCHE HANDVATTEN VOOR HET OMGAAN MET DRUGPROBLEMEN OP SCHOOL (VAD, 2000, VIERDE HERZIENE DRUK)

Deze brochure is bedoeld als praktische leidraad voor schooldirecties, vertrouwensleerkrachten en preventiewerkers wanneer zij geconfronteerd worden met druggebruik op school. Volgende onderwerpen komen aan bod: het schoolreglement als basis van een drugbeleid op school, beroepsgeheim, discretieplicht en aangifteplicht, de aansprakelijkheid van de school, de relatie tussen school en politie, en de rechten van de school tot bv. het weigeren van leerlingen.

8. VERSLAVING EN MOTIVATIONELE GESPREKSTECHNIEKEN (2000)

Broothaerts J.P. & Tack M. (red.), uitgegeven bij Garant.
Het eerste deel van dit handboek beschrijft de achtergronden van het motivationele model. Ook de procesmatige opbouw van het motivatiemodel en zijn gesprekstechnische aspecten worden toegelicht. Het tweede, praktische deel schetst de toepassingsmogelijkheden in vijf sectoren: huisartssetting, maatschappelijk werk, school, bijzondere jeugdzorg en werk.
De toepassingsmogelijkheden worden geïllustreerd met video's en oefeningen.

5. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 : LIJST VAN REGIONALE PREVENTIEWERKERS

Voor aanvullende informatie, advies of ondersteuning kan je een beroep doen op de preventiewerker in jouw regio. Deze regionale preventiewerkers kunnen je ook in contact brengen met lokale en stedelijke preventiewerkers.

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

Regio Oostende

Roos De Venter
Sabine De Muynck
C.G.G.
Frère Orbanstraat 143
8400 Oostende
tel.: 059/50.05.00 - 059/51.27.53
fax: 051/24.87.97

Regio Roeselare

Francy De Smet
C.G.G.
J. Lagaelaan 21
8800 Roeselare
tel.: 051/22.51.92
fax: 059/51.12.56
E-mail: cgg.roeselare@tijd.com

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Regio Gent

Marc Tack
C.A.T. Preventiehuis
Martelaarslaan 204a
9000 Gent
tel.: 09/233.58.58
fax: 09/233.29.82
E-mail: cat.preventiehuis@cat.uunethost.be

Regio St.-Niklaas

Agnes De Decker
Ilse Leenaerts
Terapiecentrum-Drugunit
Kleine Hulststraat 114
9100 St.-Niklaas
tel.: 03/296.06.64
fax: 03/760.00.39

PROVINCIE VLAAMS-BRABANT

Regio Leuven

Michèle Staelens
Martine Couvreur
C.G.G.
Vital Decosterstraat 86
3000 Leuven
tel.: 016/32.97.11
fax: 016/32.97.02
E-mail: hilde.cumps@med.kuleuven.ac.be

Regio Brussel-Halle-Vilvoorde

Goedele Slots
Joke Claessens
Primavera
De Smet de Naeyerlaan 470
1090 Brussel
tel.: 02/478.90.90
fax: 02/479.87.75
E-mail: primavera.cgg@skynet.be

PROVINCIE ANTWERPEN

Regio Mechelen

Peter Aertsen
C.G.G.
Hanswijkstraat 48
2800 Mechelen
tel.: 015/42.08.32
fax: 015/42.05.05
E-mail: p_aertsen@hotmail.com

Regio Antwerpen

Wim Vanspringel
Altox
Ketsstraat 17
2018 Antwerpen
tel.:03/235.21.74
fax: 03/235.37.96

Regio Turnhout

Eric Nysmans
C.G.G.
Smalvoortstraat 2
2300 Turnhout
tel.: 014/41.09.67
fax: 014/47.07.10

PROVINCIE LIMBURG

Carlo Baeten
Marjet Vanderstraeten
C.A.D.
Kuringersteenweg 34
3500 Hasselt
tel.: 011/85.15.53
fax: 011/85.15.54
E-mail: cadlimburg@hotmail.com

BIJLAGE 2: LEERLINGENBEVRAGING OVER EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

SITUERING

In de loop van de voorbije jaren hebben heel wat scholen gewerkt aan het op punt stellen van een drugbeleid. Hierbij konden ze gebruikmaken van een aantal documenten die door VAD, in samenwerking met de preventiewerkers verbonden aan de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, werden gerealiseerd. Om het drugbeleid op school onder de aandacht te houden, en op vraag van heel wat scholen, organiseert VAD nu een 'bevraging van de leerlingen'[18]. Er werd een vragenlijst voor leerlingen ontwikkeld, die aansluit bij het concept van een drugbeleid op school. Deze vragenlijst biedt aan scholen de mogelijkheid om het drugbeleid op school verder te verfijnen met behulp van de input van de leerlingen. De vragenlijst is gebaseerd op bestaande vragenlijsten en werd uitgetest.

DOELSTELLINGEN VAN DE BEVRAGING

Binnen de school, met het leerkrachtenteam, met CLB: feedback geven op het gevoerde drugbeleid en op het schoolklimaat, samen met concrete tips voor de school om het drugbeleid aan te passen, te optimaliseren.
Met de leerlingen: bespreking van de resultaten en planning van een reeks preventieve activiteiten op maat van de leerlingen, op basis van de specifieke resultaten en suggesties in het rapport.
Met de ouders: feedback over de resultaten op een ouderavond, via de schoolkrant met als doel het bespreekbaar maken van druggebruik bij jongeren en van druggebruik op school (eventueel een aanzet geven tot het organiseren van een vormende activiteit voor ouders).

SAMENSTELLING VAN DE VRAGENLIJST

De vragenlijst bevat vragen over:

- het gebruik van legale en illegale drugs;
- attitudes en houdingen van de leerlingen ten aanzien van (il)legale drugs en druggebruik;
- vrijetijdsbesteding;
- de sfeer op school en in de klas;
- de wijze waarop de leerlingen kijken naar de invulling van het schoolbeleid omtrent het fenomeen 'drugs', zowel legale als illegale.

AFNAME

VAD gaat bij de bevraging gefaseerd te werk, om de scholen een rapport te kunnen garanderen binnen een redelijke termijn (drie maanden). Na ontvangst van het aanvraagformulier van de school, brengt VAD de school op de hoogte van de planning. Ongeveer een week voor de voorziene afnameperiode ontvangt de school alle nodige documenten om de afname te organiseren.

[18] Met de steun van de voormalige Vlaamse Minister van Gezondheidsbeleid, mevrouw Wivina Demeester.

De afname van de vragenlijst duurt maximum 1 lesuur. De school bepaalt zelf door wie de vragenlijst wordt afgenomen: één of meerdere leerkrachten, ander schoolpersoneel, een CLB-medewerker, een preventiewerker, ... Aan de afnemer(s) wordt een handleiding bezorgd. De school organiseert de afname binnen een periode van 14 dagen.

RESULTATEN

De resultaten van de bevraging worden in een rapport gegoten op maat van de school. Naast een uitvoerige beschrijving van de gegevens en een vergelijking met wetenschappelijke onderzoeksgegevens, bevat het rapport ook een bespreking met concrete tips voor de school.
Voor de bespreking van de resultaten worden de gegevens samengevoegd in 2 grote delen. Het eerste deel bevat een bespreking van het gebruik, de motieven van jongeren om al dan niet illegale drugs te gebruiken en de rol van de omgeving. Het tweede deel voegt de gegevens samen die rechtstreeks betrekking hebben op de school, met name het schoolreglement, het schoolklimaat en de middagactiviteiten op school.
In beide delen worden telkens suggesties aangereikt om met deze gegevens aan de slag te gaan: wat kan de school doen voor of met de leerlingen, voor of met de ouders, en wat heeft de werkgroep drugbeleid op school er concreet aan? De paragrafen worden afgesloten met een aantal zeer concrete tips.

WAT VAD DE SCHOLEN AANBIEDT

- Een anonieme en vertrouwelijke behandeling van de gegevens: of de specifieke gegevens van de school aan derden worden meegedeeld, beslist de school zelf;
- Gratis voldoende exemplaren van de vragenlijst;
- Een kosteloze verwerking van de gegevens;
- Terugbetaling van de verzendingskosten;
- Een rapport op maat van de school, inclusief concrete tips, binnen een periode van drie maanden na het toekomen van de ingevulde enquêteformulieren bij VAD. De school ontvangt drie gratis exemplaren van het rapport en kan, tegen kostprijs, extra exemplaren bijbestellen;
- De beschikbaarheid van een algemeen rapport met geanonimiseerde gegevens van alle participerende scholen tegen kostprijs;
- Voor de bespreking van de resultaten kan de school beroep doen op een preventiewerker.

VOORWAARDEN OM TE PARTICIPEREN

- De school neemt deel aan de bevraging op vrijwillige basis;
- De school heeft reeds een drugbeleid op de school, of er zijn minimale afspraken over het middelengebruik opgenomen in het schoolreglement;
- In principe nemen alle leerlingen deel aan de bevraging. Uitzonderingen hierop zijn bespreekbaar;
- De school verklaart zich bereid om het CLB te betrekken bij de opvolging van de bevraging;
- De school verklaart zich bereid om de resultaten te bespreken met alle betrokkenen: leerlingen, ouders en schoolteam;
- De school sluit een samenwerkingsovereenkomst af met VAD, waarin de wederzijdse verbintenissen van de school en VAD zijn opgenomen.

BIJLAGE 3: VORMINGSAANBOD

SIGNALEREN, MOTIVERENDE GESPREKSVOERING EN GRENZEN STELLEN

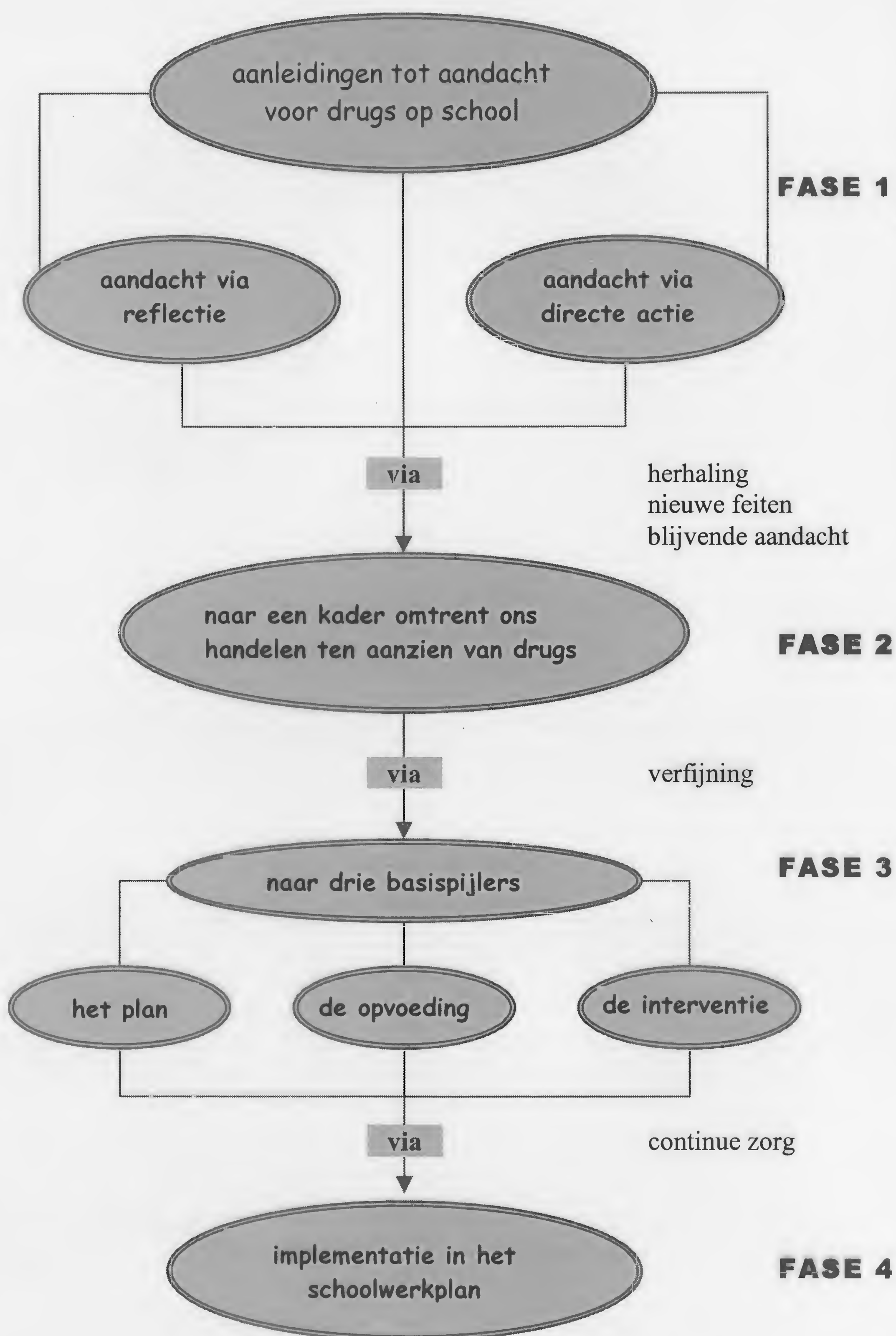
(VAD/preventiewerkers CGG)
Driedaagse training voor leerkrachten.
Deze training werd uitgewerkt naar aanleiding van signalen van leerkrachten over onzekerheid om een eerste gesprek met de leerling aan te knopen op basis van een vermoeden of een bewijs van gebruik. De training vertrekt vanuit de dubbele rol van de leerkracht, die enerzijds een vertrouwelijk gesprek moet kunnen voeren met de leerling, maar anderzijds ook grenzen moet stellen ten aanzien van regelovertredend gedrag, zonder het contact of het vertrouwen van de leerling te verliezen. In de training wordt gewerkt met actieve werkvormen zoals video- en casusbespreking en rollenspelen.

MOTIVERENDE GESPREKSVOERING

(VAD/preventiewerkers CGG)
Driedaagse training voor CLB-medewerkers.
Door deze training te volgen, krijgen CLB-medewerkers de kans om zich verder te vormen in het opnemen van vragen over drugs. Ook kunnen ze vaardigheden, die in het omgaan met druggebruikende jongeren belangrijk zijn, inoefenen. De deelnemers leren het model van gedragsverandering van Prochaska en Diclementi kennen. Ze oefenen motiverende gesprekstechnieken in. In de training komen ook thema's aan bod zoals doorverwijzing, geheimhouding en vertrouwelijkheid, omgaan met ouders en omgaan met eigen grenzen als persoon en als begeleider binnen een school. Er wordt getraind aan de hand van video's, rollenspel en casussen.

Dit vormingsaanbod wordt georganiseerd op vraag van de school zelf.

SCHEMA: DRUGBELEID OP SCHOOL: EEN PROCES

RICHTVRAGEN PER AANDACHTSGEBIED

Schema: aandachtsgebieden

